



Yordam Kitap

Yordam Kitap: 194 • Kapitalizmin Kıskacında **Doğa, Toplum ve Bilim** • C. Terzi, E. Yuvayapan, E. Başer
ISBN-978-605-4836-43-7 • *Düzeltilme*: Göknur Marş • *Kapak ve İç Tasarım*: Savaş Çekiç
Sayfa Düzeni: Gönül Göner • *Birinci Basım*: Eylül 2013 • *İkinci Basım*: Ocak 2025
Yayın Yönetmeni: Hayri Erdoğan • © Yordam Kitap, 2013

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **W:** www.yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: Uzunİst Dijital Matbaa A.Ş. (Sertifika No: 68922)
Akçaburgaz Mahallesi 1584 Sokak No: 21
Esenyurt İstanbul
Tel: 0212 945 48 42

KAPİTALİZMİN KISKACINDA
DOĞA, TOPLUM VE BİLİM
Onur Hamzaoğlu Olayı

TEŞEKKÜR

Onurumuzu Savunuyoruz Hareketi Yürütücülerine;

- Harun Balcıođlu
- Erkin Başer
- Nazmi Algan
- Murat Civaner
- İsmail amdalı
- Aykut elik
- İzge Gūnal
- Murat Kūreki
- Őzgūr Mūftūođlu
- Aslı Odman
- Ziyet Őzelik
- Ali Őzyurt
- Berhan Soner
- İlhami řahbaz
- Akın řiřman
- Feride Aksu-Tanık
- Cem Terzi
- Beyza Őstūn
- Cavit Iřık Yavuz
- Mustafa Yıldız
- Bedriye Yıldızeli
- Emel Yuvayapan



*Dilovası halkına
ve taşı, toprağı, suyu, havası için
mücadele eden tüm insanlara...*

İÇİNDEKİLER

| | |
|---|-----|
| Bu Kitap Neden Yazıldı, Ne Anlatıyor? <i>Cem Terzi, Emel Yuvayapan, Erkin Başer</i> | 11 |
| Giriş: Onur Hamzaoğlu Olayı | 23 |
| BİLİMİN TOPLUMSAL İŞLEVİ VE ONUR HAMZAOĞLU OLAYI | 31 |
| “Şarlatan” • <i>Cem Terzi</i> | 33 |
| Hukuki Açıdan Onur Hamzaoğlu Olayı • <i>Ziyet Özçelik</i> | 42 |
| Bilimsel Yöntem Tarafılık İçerir: Neden Tarafım? • <i>Onur Hamzaoğlu</i> | 57 |
| Çevre Kirliliğinin Halk Sağlığı Etkileri: Sorunlar-Sınırlılıklar • <i>Zeliha Öcek</i> | 68 |
| Bilim, Politika ve Etik: Onur Hamzaoğlu Olayı ve Etikte Değerlendirme Sorunu • <i>Harun Tepe</i> | 78 |
| Bilimsellik ve Şarlatanlık Onur Hamzaoğlu Olayı Bağlamında Bilim Kuramının ve Bilim Etiğinin Temelleri • <i>Doğan Göçmen</i> | 90 |
| BİLİMSEL BAĞIMSIZLIK VE TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTELER | 107 |
| Geçmişte ve Günümüzde Din-İdeoloji-Bilim Kavgası • <i>Alâeddin Şenel</i> | 109 |
| Cumhuriyet Döneminde Üniversiteden Tasfiyeler • <i>İzge Günal</i> | 121 |
| Türkiye’de Otoriter Zihniyet: Devlet, YÖK, Üniversite ve Bilim İnsanları • <i>Fatma Gök</i> | 140 |
| Yakın Tarihimizde Bir Örnek Olay: Çernobil Felaketi ve Bilim İnsanlarına Yönelik Baskılar • <i>İnci Gökmen</i> | 149 |
| Etik mi Dediniz? Etik Kurulları Etik Değerlerini Koruyabilir mi? • <i>Murat Civaner</i> | 171 |
| Alt/Üst Etik: Tıp Araştırmaları • <i>Hasan Yazıcı</i> | 184 |
| Bilimi Kim Nasıl ve Neden Çarpıtıyor? • <i>Cem Terzi</i> | 190 |
| Bilimsel Dergilerde Hakemlik Mekanizması ve Sonuçları • <i>Özlem Özkan</i> | 248 |
| Araştırma Sistemi Daha Açık ve Dürüst Bir Sistem Hâline Nasıl Getirilir? • <i>İskender Sayek</i> | 265 |
| BİLGİNİN SAHİBİ KİM? | 269 |
| Bilimsel Araştırma Sponsor Etkisinden ve Baskısından Nasıl Korunabilir? • <i>İskender Sayek</i> | 271 |
| Bilgiye Erişme Hakkı • <i>Beyza Üstün</i> | 275 |

| | |
|--|-----|
| Aşıya Erişme Hakkı • <i>Feride Aksu-Tanık ve Şafak Taner</i> | 284 |
| Şirince Çalıştayı Bir İndeks Olgusu (Onur Hamzaoğlu Olayı) Üzerinden Bilimi ve Toplumsal Yararı Savunmak Sonuç Bildirgesi | 296 |
| ONUR HAMZAOĞLU İLE SÖYLEŞİLERDEN SEÇMELER | |
| “Kâr da Maksimum, Kanseri de” • <i>Söyleşi: Saner Şen</i> | 299 |
| “Tek Kıyafet, Tek Düşünme, Tek Adım, Komuta Uyum...” • <i>Söyleşi: Vildan Tekin</i> .. | 307 |
| YAZARLAR | 327 |

BU KİTAP NEDEN YAZILDI, NE ANLATIYOR?



Cem Terzi, Emel Yuvayapan, Erkin Başer

“Bilim toplumsal bir kurumdur.”

Robert K. Merton

Bilim insanların toplumsal sorumluluklarının baskı altına alınmaya çalışıldığı; üniversiteler ve bilimsel faaliyetler için evrensel düzeyde olmazsa olmaz sayılan özgürlük ve özerklik normlarının hiçe sayıldığı yeni bir süreç tanıklık ediyoruz.

Bu süreç; dünya bilim ve üniversite tarihinin tüm evrensel kazanımlarını, varoluş koşullarını hiçe sayarak, bu kitabın odaklandığı Onur Hamzaoğlu olayında olduğu gibi, bilim insanların kamusal sorumluluklarını tehdit ediyor.

Bilim, önemli biçimde kurumsallaştığı 20. yüzyılın başlarında evrensel normatif sosyal yapısını tanımlamış ve bu normatif yapı, bilim dünyasının ahlaki davranış kodu olarak benimsenmiştir. *Komünalizm, Evrensellik, Tarafsızlık ve Organize Kuşkuculuk* olarak evrensel kabul gören normatif dizge Robert K. Merton tarafından “Science and the Social Order” (1938) ve “Science and Democratic Social Structure” (1942) eserleriyle tanımlanmıştır. Merton’un komünalizm normuna göre; bilimsel araştırmanın ürününün sahibi toplumdur. “...*Bilimsel bulgular toplumsal işbirliği ile oluşturulur ve daha önce üretilen bilgilerin devamı niteliğindedir ve bunlar topluma tahsis edilir... Akademik bilimin ürünü ‘kamusal bilgidir’. Araştırma sonuçları toplumla paylaşılır, bilgi sınır tanımadan, engelle karşılaşmadan herkese ulaşır.*” Evrensellik normuna göre; bilgi, özel bir kültüre ait ve geçerli değildir. “*Bilimde nesnellik, ulusal ve coğrafi sınırları aşar. Bilginin ulusal anlayış ve kültürlerle bir ilgisi yoktur. Doğanın evrensel gerçekliği er ya da geç ortaya sürülen teorilerden biri ya da diğeri ile uyumlu bulunur. Bilimin evrensel olabilmesi için standart terminolojisi, standart yöntemleri ve açık*

bir arşivi olmalıdır.” Tarafsızlık normuna göre “... Bilim insanı yöntemleri uygularken, sonuçları analiz ederken, yorumlarken kişisel kazanç, ideoloji vb. gibi herhangi bir şeyin etkisi altında kalmadan gerçeğin peşinde koşar. Organize kuşkuculuk normuna göre kuşkuculuk bilimin temel değeridir. “...Gerçek ele geçirilene kadar her şeyden kuşku duyulmalıdır ve gerçek tek bir otoritenin tekelinde olamaz...” “...Kuşkuculuk organize olmalıdır. Ancak, bu durumda bir toplumsal sistem olabilir.” Merton’un kavramsallaştırması; bilimin kendi ahlaki standartlarını içerdiği düşüncesi, geniş kabul görmüştür. Bu durum bir “applied rationality” örneğidir: “Bilimin kendi içsel ahlaki değer ve kuralları olduğuna göre dışarıdan bir kontrol ya da ahlaki dayatmalar yersizdir.”

Bugün bu normatif dizgenin geçerliliğini yitirdiğine tanıklık ediyoruz. Merton’un normatif ilkeleri günümüzde karşılık bulmamaktadır. Kamu yararı ve komünal bilimin yerini “yeni ekonomi” modeli ve özel mülkiyet/ticarileşme almıştır. Akademik kapitalizm olarak adlandırılan bu dönemde, bilgi ve teknoloji, ekonomik ve endüstriyel büyüme için üretilmektedir (“knowledge is productivity”). Günümüzde, araştırma üniversitelerin yerini “akademik-endüstriyel kompleksler” almış durumdadır. J. Ziman (2000), bu durumu ‘postakademik bilim’ ya da ‘endüstriyel bilim’ olarak isimlendirmektedir. Yeni bilimin, yeni normatif sistemi –“Proprietary (mülkiyet), Local (yerel), Authoritarian (otoriteryen), Commercial (ticari), Expert (uzmanlık)–doğurmasına ise doğal ve kaçınılmaz (“.. natural and inevitable..”) olarak bakılmaktadır. Bilim ve bilim insanları ticarileşmiş, tarafsızlık ilkesi geçerliliğini büyük ölçüde yitirmiştir. Oysa, bilimsel bilgi çıkar ilişkisi yüzünden yanlı ve yanıltıcı/yanlış ise kolay kolay düzeltilmemektedir. Bağımsız tekrar çalışmaları sponsor bulamamakta, yanıtlama çok uzun zaman almaktadır. Bu zaman zarfında, telafisi imkânsız hasarlar oluşmakta, üstüne üstlük haksız kazanç da elde edilmiş olunmaktadır. Tarafsızlığın kaybı, bilim insanının toplumsal konumunu değiştirmiştir. Bilim insanları artık topluma karşı değil, endüstriye karşı sorumludur. Toplumun bilime güveni sarsılmıştır. Üretilen bilgi doğru bile olsa toplumların nesnel bilgiye dayalı organizasyonu imkânsızlaşmıştır.

Yirminci yüzyıl için “bilgi çağı” demek yerine 19. yüzyıldan farklı olarak, toplumların bilime olan güveninin sarsıldığı yüzyıldır demek daha doğru olacaktır. İnsanlar, yaşamda karşılaştıkları sorunları bilimle çözebileceklerine giderek daha az inanmaktadır. Uzay araştırmaları, nükleer fizik, ulaşım ve genetik alanlarında çok ciddi ilerlemeler kaydedilmiş olmasına rağmen; insanlarda örneğin, çevre felaketi üzerinden bilime karşı derin kuşkular oluşmuştur. Ticarileşmiş araştırma sisteminin olumsuz örnekleri, genetik modifiye tohumlar ya da küresel ısınma gibi konular bilime kuşku ile yaklaşılması gerektiğini gösteren sorunlar olarak gündemdedir.

Evrimsel biyolojinin geleceği ciddi tehdit altındadır. Yaratılış ya da akıllı tasarımı teorilerinin okullarda öğretilmesini savunanlar büyük güç kazanmış durumdadır. İnsanlar, türlü türlü metafizik arayışlara yönelmektedirler.

Akademik kapitalizmin başat ülkesi, dünya araştırma geliştirme (AR-GE) sektörünün %40'ünün sponsoru Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde, 7 milyon bilim insanı AR-GE sektöründe istihdam edilmektedir (2001 yılı verileri). ABD'de özel şirketlerin AR-GE harcaması, kamu harcamasının yaklaşık iki katıdır (200 milyar dolar, 2004 yılı verileri). Bunun yaklaşık yarısı biyomedikal sektöre yapılmaktadır (94.3 milyar dolar). AR-GE araştırmalarının %70'i özel şirketlerin AR-GE laboratuvarlarında gerçekleştirilmektedir. Kamu araştırmalarının %10'u da doğrudan özel şirketler tarafından finanse edilmektedir.

Bilim ve bilim insanının ticarileşmesinde, ABD'de 1980'de çıkarılan Bayh-Dole Patent Yasası bir dönüm noktası olmuştur. Bu yasadaki sonradan üniversitelerde kamu bütçesi ile yapılan araştırma sonuçlarından çıkan buluşlara patent alma yolu açılmış ve üniversite özel sektör işbirliğinde yeni bir açılım sağlanmıştır. Bayh-Dole yasası ile üniversitelerin federal araştırma fonlarını yitirmeden ürün ve buluşları ticarileştirmesine ("teknoloji transferi") izin verilmiş oldu. Üniversiteler ve araştırma hastaneleri, kendi patent portfolyolarını ve ticari çıkarlarını yönetecek birimler kurdular ("office of technology licensing"). Üniversitelerde çalışan bilim insanları ise yeni ürün ve aletleri test etmek üzere kendi şirketlerini kurmaya başladılar ("start-up companies"). Bayh-Dole patent yasasının amacının biyoteknolojinin gelişmesine katkıda bulunmak olduğu öne sürülür, ancak hastaların yansız tıbbi bilgiye muhtaç olduğu, bilim insanlarının sorumluluğunun ise bu bilgiyi üretmek olduğu unutulmuştur. Ana amacı hissedarlarına kâr dağıtmak olan şirketler dünyası, çok karmaşık ilişki ağları ile etik olmaktan uzak bir sağlık endüstrisi yaratmıştır. Günümüzde, bilgi bireysel entelektüel mülkiyet niteliğindedir ve bilginin evrensel dağılımı şirketlerin "ticari sır" engeli altındadır. Patent sistemi; hücre dizilimlerinin, DNA'nın, genlerin hatta yeni keşfedilen mikroorganizmaların patentlenmesine izin vermektedir. Yeryüzünde, insanın yaptığı her şey, patent almaya uygundur artık! ("anything under the sun that is made by man is eligible for patenting", Nuffield Council, 2002). Doğa yasaları ve matematik formülleri için bile patent alınmaktadır. Patent hakkı, sahiplerine çok geniş bir alanda monopolistik kontrol hakkı sağlamaktadır. 2000 yılında ABD üniversitelerinin patent gelirleri 1 milyar doları buldu. 2001 yılında, ABD üniversiteleri 9454 patent, 3300 lisans aldılar; patentlerinden 827 milyon dolar kazandılar. 2002 yılında sadece Kaliforniya Üniversitesi 431, MIT 135, California Institute of Technology 109 patent aldı. 1991-2000 döneminde, yeni patent başvurusu artış oranı % 238, yeni

lisans artış oranı %161 ve yeni telif hakları gelir artış oranı % 520 olarak hesaplanmıştır. ABD üniversitelerinin 2002 yılında lisans ve patent telif haklarından elde ettiği gelir 1 milyar doları buldu.

Bir diğer gelişme, akademik-endüstriyel araştırma merkezlerinin (“University-Industry Research Centers”, UIRCs) kurulmasıdır. Bu model, kamu üniversiteleri ile özel sektör işbirliği modelidir. 1980-1994 yılları arasında ABD’de UIRC sayısı 1.050’ye ulaştı. Bir örnek olarak, Carnegie-Mellon Magnetic Technology Center’a IBM şirketi yılda \$750.000 ödemektedir. Bu paranın karşılığında üniversiteye her yıl 3 konuda araştırma ısmarlamaktadır.

Endüstrinin, akademik araştırma finansmanı, 1980’de 264 milyon dolar iken, 2001’de 2 milyar dolara ulaşmıştır. 2000 yılında, akademik araştırmalardan elde edilen ürünlerin satış gelirinin toplam 40 milyar dolar olduğu rapor edilmiştir. Üniversitenin kalbine endüstrinin penetre olduğu ve üniversitenin kâr odaklı ticari bir kuruma dönüştüğü günlerdeyiz.

Bu şartlarda, The Economist dergisinin 2002 yılında “*Bayh-Dole, ABD’nin bu yüzyıldaki en önemli yasadır!*” başlığını atmasına şaşkınlık gerek.

Günümüzde, bilim insanları yeni bir toplumsal sistem içinde çalışmaktadır. Temel bilimler ile uygulamalı bilimler arasındaki sınır belirsizleşmiş durumdadır, kamu bilimi ve özel sektör bilimi ayrımı kalkmış ve özel lehine tam bir entegrasyon gerçekleşmiş durumdadır. Bilgi için değil kâr için araştırma anlayışı egemen olmuştur. Bilginin paylaşımı değil, patent hakkı ve ticari sır kanunları ile paylaşılmaması bir norm hâline gelmiştir. Bilim insanları, bilgiyi paylaşmak üzere değil ürünü satmak üzere araştırma yapmaktadır. Şirket sahibi bilim insanının yeni normatif değeri girişimciliktir.

Normatif düzenin değişmesi, araştırmanın doğası ve organizasyonu üzerinde de önemli etkiler oluşturmuştur. Bugün şu rahatlıkla söylenebilir: Bilimin normatif ilkeleri, bilimin içine gömülü olduğu politik ve ekonomik bağlamdan bağımsız hiçbir şey ifade etmez.

Bilimin ahlaki özerkliğini ifade eden araştırma özgürlüğü; toplumsal bağlamın önünde yer almaz tam tersi ondan türer, onun ürünüdür. Bilim ve bilim insanı, askerî araştırmalar, kamu fonları, iş dünyası ile ilişkiler vb. gibi yüzlerce mekanizma ile toplumsal yapı içine örülmüştür. Bu nedenle, bilime ait ahlaki özerklik kavramı artık tehdit altında değildir, hâlihazırda kategorik olarak yoktur.

Bu şartlarda, toplum yararına bilim üreten insanlar, büyük bir baskı hatta taciz ile karşılaşmaktadır. Dr. Irving Selikoff, 1964’te asbestoz insan sağlığına zararlıdır dediğinde, Dr. Herbert Needleman, 1970’de kurşunun çocuk sağlığına zararlarını açıkladığında, Dr. Takeshi Nirayama, 1981’de pasif sigara içiciliğinin akciğer kanserine neden olduğunu açıkladığında, Dr. Benjamin Santer, 1996’da iklim değişikliği ile ilgili bulgularını

raporladığında, Dr. Ignacio Chapela, 2000 yılında genetiği ile oynanmış Meksika mısırının tehlikesini açıkladığında ve Dr. Onur Hamzaoğlu, 2011’de annelerin ilk sütünde ve bebeklerin ilk kakalarında ağır metaller ve eser elementler saptadığında tacize maruz kalmışlardır.

Bir bilim insanı, Kocaeli Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu soruşturuluyor. Ne için? İnsan, hekim ve akademisyen olarak topluma karşı temel görevini yerine getirdiği için...

Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu, bir araştırmada, annelerin ilk sütünde ve bebeklerin ilk kakalarında bazı ağır metaller ve eser elementler saptadı. Bu sıra dışı ve ürkütücü bulguları kamuoyuna açıkladı. “Araştırma sonuçlarını halk arasında panik yaratmak amacıyla kullandığı” iddiasıyla yargılanması için Büyükşehir Belediye Başkanı ve Dilovası Belediye Başkanı, Kocaeli Cumhuriyet Savcılığı’na şikâyet dilekçesi verdi. Savcılık, hazırladığı dosyayı, söz konusu fiilin incelenmesi amacıyla Kocaeli Üniversitesi Rektörlüğü’ne gönderdi. Üniversite izin verdiği takdirde Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu, TCK’nin 213. maddesi uyarınca 2 ila 4 yıl hapis istemiyle yargılanacak...

Bugün, Türkiye’de toplum, bir yandan baskı ve şiddet marifetiyle diğer yandan ideolojik olarak yeniden yapılandırılarak, topyekûn bir teslimiyete mahkûm edilmiş durumdadır. Korku, insan aklını parçalamak suretiyle toplumu büyük bir geri çekilmeye, bilim insanlarını da kendilerini toplumdan ve toplum yararına bilgi üretmekten yalıtmaya zorlamaktadır. Prof. Hamzaoğlu’nun nezdinde süren bu süreç “tek kişilik bir süreç değildir.” Bugün, Türkiye’de akademik özgürlükler alanına yapılan doğrudan saldırıların açık bir örneği olup kamusal bir süreçtir. Bu yönelim “iktidar ve üniversite” eşleşmesinin net bir örneğidir ve yarın ülkemizde hayata geçirilmeye çalışılacak olan “üniversite ve sivil yönetim” yapılanmasının olası sonuçlarına da doğrudan bir örnek teşkil etmektedir.

Bilim insanının görevi, baskı ve korku ortamında; özgür, alternatif, eleştirel bilgiyi üretmek ve toplumun özgürleşmesine katkıda bulunmaktır. Türkiye’de YÖK aracılığı ile evrensel üniversite değerleri ve bağımsız bilim insanı profili yok edilmiştir. Mevcut uygulamalara itiraz eden, evrensel üniversite değerlerine sahip çıkmak adına mücadele eden herkes cezalandırılmış, üniversiteden kovulmuştur. Bu insanların yerlerine yeni bir akademisyen tipi üretilmiştir. Devlet akli ile düşünen, evrensel normatif ilkelere kayıtsız, toplumsal yarara duyarsız, sinizme teslim olmuş bir akademisyen tipi. Son yıllarda buna girişimcilik ruhu da eklenmeye çalışılmaktadır. Türkiye akademiyası; pek göze batmadan, riskli konulara hiç dokunmadan, akademi denen sistemin içinde var olma koşullarını iyi kavramış, akademik yükseltme kriterlerinin gerektirdiği kadar akademik üretim yapan, kendi statüsünü ve büyük statükoyu koruyan geniş bir kesim ile akademik unvan ve birikimini gelire dönüştürmeyi beceren küçük bir kesimin egemenliğindedir.

Üniversite özgürlüğünün olmazsa olmaz koşulu, siyasal ve ekonomik baskılardan arınabilmektir. Bu ilke, Orta Çağ'dan beri üniversite ve akademiya geleneğinin vazgeçmeden sürdürdüğü onurlu mücadele ve kazanımların yapı taşıdır. Elbette bu, üniversitenin ve bilim süreçlerinin denetimsizliği anlamına gelmemektedir. Bilim, yine ve ancak bilimsel süreçlerle denetlenir. Hiç kuşkusuz, bu denetimin sorumluları belediye başkanları, sanayi lobileri ve bu baskılara boyun eğen “etik kurullar” değildir. Prof. Hamzaoğlu'nun bilimsel bulgularına yapılacak reddiye ancak Dilovası'nda sürdürülecek ve Prof. Hamzaoğlu'nun bulgularını geçersiz kılacak bir başka bilimsel çalışmayla mümkündür.

Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu, kamuoyunu bilgilendirdiği için 2-4 yıl hapis istemiyle yargılanmak istenmektedir. Prof. Hamzaoğlu, ağır biçimde taciz edilmekte, bilimsel çalışma yapması ve bu çalışmaların sonuçlarını halka açıklaması engellenmeye çalışılmaktadır. Oysa, 1972 yılında Stockholm'de toplanan Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı'nda, *'insan, onurlu ve iyi bir yaşam sürmeye olanak veren nitelikli bir çevrede, özgürlük, eşitlik ve tatmin edici yaşam koşulları hakkına sahiptir'* denerek çevre hakkı, bir insan hakkı olarak tanımlanmıştı. 1988 yılında, Lima Bildirgesi'nde ise, *"akademisyenlerin devletten ya da herhangi bir başka kaynaktan gelecek müdahale veya baskı endişesini taşımadan işlevlerini yerine getirme hakkı"* akademik özgürlük olarak tanımlanmıştı...

Normatif değerlerin de uluslararası sözleşmelerin de değer taşımadığı bir dönemdeyiz. Bilim insanı olmak; durup bakmak, nereye bakacağını bilmek, gören gözlerle sahip olmak ve zamanında müdahale etme sorumluluğunu taşımak demektir. Karamazov Kardeşler'de, Dostoyevski, *"Biz hepimiz diğerlerine karşı hep sorumluyuz. Ama ben daha sorumluyum."* der. Bilim insanları için bir adım öne çıkmaları gereken bir dönem bu. Bilim insanları için toplumun özgürleşmesinden yana taraf olma zamanı. Cüret etme zamanı. Korku ve şiddetle toplumda yapısal bir dönüşüm gerçekleştirilmek üzere ise bilim insanları cüretkâr olmak zorunda. Murathan Mungan bir yazısında *"...Cüretkâr olmak, aynı zamanda kendini tartma bilgisini gerektirir. Cüret, kendini bilen, malzemesini tanıyan, mücadele edebilen insanların silahıdır..."* demişti.

Biz de üniversitelerin evrensel normlarını bilen, bu norm ve sorumlulukla ülkesine ve dünyaya bakan bilim insanları olarak 2-3 Haziran 2012 tarihinde, Şirince'de, Nesin Matematik Köyü'nde, "BİR İNDEKS OLGU (ONUR HAMZAOĞLU OLAYI) ÜZERİNDEN BİLİMİ VE TOPLUMSAL YARARI SAVUNMAK" temalı bir çalışmaya cüret ettik. İki gün boyunca sunumlar ve yoğun tartışmalarla Onur Hamzaoğlu Olayı üzerinden bilimsel özgürlük ve toplumsal sorumluluk konularını konuştuk. Elinizdeki bu kitap bu çalıştayın ürünüdür. Bizler, Prof. Hamzaoğlu'nun haklı olduğuna

yürekten inanıyoruz. Bugün, geçmişin karanlığında iktidar olan Engizisyon Mahkemelerini andıran yapılar ve kurumlar inşa edilse de ve bilim insanları bu yapı ve kurumlarda vücut bulan güç odaklarının saldırılarına maruz kalsalar da Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu, bilim yapma çabasında Kopernik kadar, Galilei kadar haklıdır. Onun doğrudan bilim alanına giren konularda çalışma yapmasına ve sonuçlarını İnsanlıkla paylaşmasına yönelik yapılan her saldırı Kopernik'e, Galilei'ye yapılan saldırılardan farksızdır.

Bu nedenle bu kitapla toplumu bilgilendirmeyi görev sayıyoruz. Tarih, bellekle hareket eder.

Kitap dört bölümden oluşmaktadır.

“*Bilimin Toplumsal İşlevi ve Onur Hamzaoğlu Olayı*” başlıklı ilk bölüm; Onur Hamzaoğlu olayını bilimsel, etik, hukuki açılardan ele alan, genel ilkelerden yola çıkarak Onur Hamzaoğlu olayını bu ilkeler çerçevesinde değerlendiren metinlerden oluşmaktadır. Giriş bölümü olarak süreci ilk günden bu güne özetleyen bir metin bulacaksınız. Daha sonra, Cem Terzi “*Şarlattan*” başlıklı yazısında bilim insanlarına yönelik siyasal iktidar ve ekonomik çıkar çevreleri tarafından gerçekleştirilen taciz ve saldırıları dünyadan da örnekler vererek anlatmakta ve Onur Hamzaoğlu'nun yaşadığı süreci bu çerçevede değerlendirerek aktarmaktadır.

Ziynet Özçelik ise “*Hukuki Açıdan Onur Hamzaoğlu Olayı*” adlı yazısında; söz konusu tacizin hukuki çerçevede nasıl gerçekleştiğini, Onur Hamzaoğlu'nun çalışma yöntemi ve araştırma sonuçlarını paylaşma biçiminin nasıl kriminalize edildiğini, yargı organlarının bu süreçte nasıl bir işlev yüklendiklerini ortaya koymuş, sürecin hukuksal aşamalarını ayrıntılı bir şekilde kaleme almıştır.

Onur Hamzaoğlu, “*Neden tarafım? Bilimsel Yöntem Tarafılık İçerir: Yöntem, Teknik, Tanımlama ve Sınama*” adlı yazısında; evrensel olarak kabul görmüş olan bilimsel tarafsızlık ilkesini, bilimsel araştırmanın konu seçiminden, yöntemle, ulaşılan sonuçlara ve erişilen sonuçların kullanımına kadar geçen tüm aşamalarda tarafsızlık ilkesini sorgulamakta ve kendi yaşadığı deneyimden yola çıkarak bilimsel yöntemin içerdiği toplum yararına tarafılık ilişkisini tartışmaktadır.

Sanayinin insan ve çevre üzerinde yarattığı tahribatın boyutlarının ortaya çıkarılmasına dair yöntemler, sorunlar ve sorumlulukları değerlendirdiği “*Çevre Kirliliğinin Halk Sağlığı Etkileri: Sorunlar-Sınırlılıklar*” adlı yazısında Zeliha Öcek, sağlık hakkı mücadelesinde çıkar çevrelerinden bağımsız akademisyenlerin önemini vurgulamakta ve sanayi destekli bilimsel araştırmaların yürütülmesi ve sonuçlarının toplumla paylaşılma süreçlerindeki çarpıklıkların dökümünü yapmaktadır.

Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu'nun çalışma sonuçlarını paylaşma sürecine ilişkin olarak Kocaeli Üniversitesi Etik Kurulu'nca "kusurlu" bulunmasını, etik, etik değerler, etik sorunlar kavramlarından yola çıkarak "*Bilim, Politika ve Etik: Onur Hamzaoğlu Olayı ve Etikte Değerlendirme Sorunu*" adlı makale ile Harun Tepe inceledi. Yazar, etik alanın bir çatışmalar alanı olarak tarif edilebileceğini ve Onur Hamzaoğlu hakkında verilen farklı etik kurul raporlarının bu çatışma alanı içerisinde nasıl bir anlama işaret ettiğini araştırmakta, birinde etik kusur olarak değerlendirilen bir davranışın diğer bir raporda toplumsal sorumluluk kapsamında görülmesine olanak tanıyan bakış açısının anlaşılmasını sağlamaktadır.

Doğan Göçmen ise "*Bilimsellik ve Şarlatanlık: Onur Hamzaoğlu Olayı Bağlamında Bilim Kuramının ve Bilim Etiğinin Temelleri*" yazısında, bir kurum olarak bilimin amacının, doğada ve toplumda şeyleri, yapıları ve süreçleri açıklamak ve böylece insanın doğal ve toplumsal koşullarına hâkim olmasını sağlayıp, özgürleşme olduğuna dikkat çekmektedir. Yazar, Onur Hamzaoğlu olayının aslında insanın doğayla, diğer canlılarla ve toplumla olan ilişkisini gündeme taşıyan boyut kazandığını ve böylelikle, insanın evi olan dünyadaki (doğadaki ve toplumdaki) özgürlüğü meselesine dönüştüğünü ileri sürmektedir.

"*Bilimsel Bağımsızlık ve Türkiye'de Üniversiteler*" başlıklı ikinci bölüm; toplumların ürettikleri anlatılar, inanışlar çerçevesinde gerçeğin ele geçirme çabasının anlaşılmasını, yine bu eksende ortaya çıkan bilimin dinsel ve siyasal hegemonyadan bağımsızlaşmasını, ideoloji kavramının olumlu ve olumsuz kavramsallaştırmalarıyla birlikte ele alan Alâeddin Şenel'in "*Geçmişte ve Günümüzde Din-İdeoloji-Bilim Kavgası*" adlı çalışmasıyla başlamaktadır. Metin; din, ideoloji ve bilim kavramlarının çatışan ve çakışan yönlerine evrimsel gelişimi içerisinde odaklanarak, günümüzde bilimsel üretime yön veren ideolojik hegemonyanın analizi ve bu hegemonyaya karşı çıkışa dair önerileri içermektedir.

Şenel'in ortaya koyduğu hegemonik yapının somut bir örneği olarak da okunabilecek olan "*Cumhuriyet Döneminde Üniversiteden Tasfiyeler*" adlı ikinci çalışmada; İzge Günel, Türkiye üniversite tarihi aynı zamanda bir tasfiyeler tarihidir düşüncesinden yola çıkarak üniversite-devlet ve egemen sınıf ilişkilerini incelemiştir. Üniversitelerin hangi ihtiyaçlara binaen yapılandıkları, kimleri içeriye alıp kimleri dışarıda bıraktıkları sınıfsal bir perspektifle ele alınarak, egemen ideolojilerin üniversitelerdeki varlıkları farklı dönemlerdeki biçimleriyle ortaya konmuştur.

Fatma Gök ise, "*Türkiye'de Otoriteren Zihniyet: Devlet, YÖK, Üniversite ve Bilim İnsanı*" başlık yazısında, bu defa 12 Eylül sonrası düşünsel ve siyasal ikliminde, üniversitelerin yapısını mercek altına almış ve otorite merkezli bir yapılanma, her açıdan özgürleştirici olması gereken

eğitimin önündeki en büyük engel olarak tarif edilmiştir. Kurulduğu günden bu yana YÖK, inşa edilen bu otoriter yapının merkezi hâline gelmiş, otorite karşısında itaat eden meslek insanlarının ortaya çıkmasının ama eleştirel bilim insanlarının küçük bir azınlık olarak kalmasını sağlama işlevini sürdürmüştür. Gök, bu baskı aygıtının bu kadar uzun bir zamandır kabul görmesinin altında yatan dinamikleri ve özgür, demokratik, yaratıcı bir üniversitenin inşasının imkânlarını sorgulamaktadır.

Büyük bir çevre felaketi olan Çernobil Nükleer Kazası'nın yarattığı tahribatı; "*Yakın Tarihimizde Bir Örnek Olay: Çernobil Felaketi ve Bilim İnsanlarına Yönelik Baskılar*" başlığıyla kaleme alan İnci Gökmen, kaza sonrası yaşananları, kazanın sonuçları ve konuyla ilgili olarak çalışan bilim insanlarının karşılaştıkları baskıları, Türkiye'deki deneyimlerden yola çıkarak anlatmaktadır.

Bilimsel araştırmalarda, mevcut "etik" anlayışlara ve uygulamalara odaklanan yazılardan oluşan ve verili olanın evrensel etik değerlerle ne kadar bağdaştığını sorgulayan "*Etik mi Dediniz?*" başlıklı üçüncü bölüm; etik kurulların tarihsel gelişimini, nasıl çalışması gerektiğini, pratikteki uygulamaları dünya ve Türkiye örneklerinden yola çıkarak anlatan Murat Civaner'in, "*Etik Kurulları Etik Değerlerini Koruyabilir mi?*" başlığını taşıyan sorgulaması ile başlamakta ve etik kurulların görevlerini, içlerinde yer aldıkları toplumsal yapılanmadan bağımsız bir şekilde gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceklerini, etik kurullarının akademinin (doğal) hastalıklarından azade çalışabileceğini ummanın ne kadar gerçekçi olabileceğini tartışmaktadır.

Hasan Yazıcı, "*Alt/Üst Etik: Tıp Araştırmaları*" adlı yazısında, yeni kavramsallaştırmalar yapmaktadır. Yazısının devamında, tıp alanında hasta kütükleriyle toplanan verilerde günümüzde yaşanan sorunlara yer vermektedir. Yazıcı, etik duyarlılığın teknik ve steril bir çabadan ibaret olamayacağı, asıl sorunun bütüne, insanlığın temel değerlerine hürmetle aşılabileceğini ortaya koymaktadır.

Cem Terzi, "*Bilimi Kim, Nasıl ve Neden Çarpıtıyor?*" başlıklı diğer çalışmasında; bilimde çarpıtma stratejilerine ve özellikle bilim insanına yönelik taciz girişimlerine odaklanmakta, tıp literatürünün içerdiği önemli sorunları gözler önüne sermektedir. Terzi, birkaç izole örnekle açıklanamayacak kadar çok sayıda yanlış ve çarpık çalışmanın yayımladığını ortaya koymakta ve genel bir okuyucu için hatalı çalışmaları saptamanın neredeyse imkânsız olduğunu öne sürmektedir. Yazıda, birincil olarak; klinik araştırma ve tıbbi yayıncılık sistemlerindeki yanlışlık ve ticarileşmenin yarattığı sorunlara odaklanılmış, pek çok dramatik olayın öyküleri üzerinden bilimde çarpıtma için kullanılan yollar incelenmiştir. Bu yazıda, çıkar gruplarının bağımsız ve dürüst bilimsel araştırmaları nasıl etkiledikleri ve sonuçları nasıl zayıf-

lattıkları gösterilmiştir. Yazar, bu müdahaleler sayesinde tıbbi literatürün hatalı makaleler ve çıkar çatışmaları ile dolu olduğunu öne sürmektedir. Tıbbi araştırma sistemi finansmanının ve de tıp dergilerinin, özellikle en saygın olanlarının, ilaç endüstrisine ne denli bağımlı olduğu incelenmiştir. Yazarın pek çok sarsıcı çıkarımı mevcuttur: Yayıncılığın kalbi olan akran denetimi sistemi ciddi hatalar içermektedir. Dergilerdeki pek çok çalışma hileli yayınlardır. Yazarlar çoğu kez konuk yazardır ve yayında bildirdikleri işleri yapmamış durumdadırlar. Pek çok yazarın açıklamadığı çıkar çatışmaları mevcuttur. Editörler de kural dışı davranmaktadır. Dergilerin bilimsel kalitesinin göstergesi olması gereken impakt faktör sistemi, sistematik edilmiş ve manipülatiftir. Tıp yayıncılık sistemi, büyük çoğunluğu kamu kaynakları ile finanse edilmiş önemli yayınlara ulaşılmasını, dergi sahipleri para kazansın diye kısıtladığı için tamamen çarpık bir sistemdir. Günümüzde hekimler geçerli ve güvenilir bilgi için tıbbi literatüre güvenemezler!

Özlem Özkan, “*Bilimsel Dergilerde Hakemlik Mekanizması ve Sonuçları*” adlı yazısında, sağlık alanındaki dergilerde hakemlik konusunu; ilk olarak kavramsal çerçeve, daha sonra sağlık alanında hakemlik mekanizmasının tarihsel süreci, hakemlik mekanizmasının gerekliliği konusundaki yaklaşımlar, bu mekanizmanın sonuçları ve son olarak, mevcut hakemlik sorunlarıyla baş etme biçimleri başlıkları ile ele almakta, mevcut hakemlik uygulamalarının skandal boyutunda sonuçlara yol açmasının nedenlerini tartışmaya açmaktadır.

Üçüncü bölümün son metni olan İskender Sayek tarafından kaleme alınan “*Araştırma Sistemi Daha Açık ve Dürüst Bir Sistem Hâline Nasıl Getirilir?*” başlıklı çalışmada; bilimsel dürüstlüğün anlamı ve kıstasları, araştırmanın her kademesinde bilimsel dürüstlüğün sürdürülmesinin önemi, iyi bir araştırmacı olmakla bilimsel dürüstlük arasındaki ilişki derinlemesine ele alınmaktadır.

“*Bilginin Sahibi Kim?*” başlıklı son bölüm, bilimsel araştırma ve finansman ilişkisinden yola çıkarak üretilen bilginin sahibinin kim olduğu sorusunu ortaya atmakta, araştırma sonucunda ortaya çıkan bilgi ve ürüne erişim hakkının nasıl düzenlendiği, toplum yararı ve finanse edenlerin çıkarları arasındaki çatışmaların boyutları üzerine odaklanmaktadır. İskender Sayek, “*Bilimsel Araştırma Sponsor Etkisinden ve Baskısından Nasıl Korunabilir?*” başlıklı ikinci yazısında, bilimsel araştırmanın bileşenlerinden biri olan destekleyicinin (sponsor) baskısından ve etkisinden korunmanın mümkün olup olmadığını tartışmaktadır. Beyza Üstün ise “*Bilgiye Erişme Hakkı*” adlı yazısında; tüm bu baskılar altında sürdürülen araştırma sonuçlarının, oluşacak olan olaydan etkilenecek olanlarla, zamanında paylaşılma zorunluluğuna vurgu yaparak; akademik sorumluluğu gereği, bilim

insanlarının, ancak bu durumda riske neden olanlarla mücadele edilmesi-ne, riskin önlenmesine, ekosistem; doğa ve yaşam ilişkisinin korunmasına katkı sağlayabileceklerini belirtmektedir.

Feride Aksu-Tanık ve Şafak Taner, “*Aşıda Paradigma Değişimi*” isimli çalışmalarında; toplum sağlığı açısından son derece önemli bir koruyucu önlem olan aşı üretiminin, neoliberal politikalarla birlikte nasıl bir dönüşüme uğradığını, kamu kurumları tarafından üretiliyorken, sağlığın piyasalaşmasıyla birlikte etkili ve ucuz olmasına rağmen kârlı olmadığı için üretilmeyen aşuların toplum sağlığını nasıl tehdit ettiğini, toplum sağlığının kâr elde etme adına nasıl feda edildiğini âdeta bir distopya atmosferi içerisinde, çok çarpıcı örnekleriyle birlikte aktarmaktadırlar.

Son olarak, Şirince Çalıştayı esnasındaki sunum ve tartışmalardan doğan sonuç bildirgesini de okurlarla paylaşıyoruz.

Kaynakça

- Krimsky, S., *Science in the Private Interest*. Rowman-Littlefield Publishing Co., 2003.
- Ziman, J. *Real Science. What It Is and What It Means*. Cambridge University Press. 2000.
- Resnik, D. B., *The Price of Truth*. Oxford University Press, 2007.
- Washburn J. *University, Inc.: The Corporate Corruption of Higher Education*. New York: Basic Books, 2005.
- Slaughter, S., Leslie, L.L., *Academic Capitalism. Politics, Policies and the Entrepreneurial University*, The Johns Hopkins University Press, 1997.
- Derek, B., *Universities in the Marketplace. The Commercialization of Higher Education*. Princeton University Press, 2003.
- Resnik, D. B., *Playing Politics with Science. Balancing Scientific Independence and Government Oversight*. Oxford University Press. 2009.

Giriş

ONUR HAMZAOĞLU OLAYI



Kocaeli'nin gayri safi yurt içi hâsılasında sanayinin payı %70'in üzerindedir. Türkiye'deki imalat sanayi üretiminin son yıllarda yaklaşık %15'i Kocaeli'de gerçekleşmiştir. Ülkemizdeki boya ve kimya sanayi üretiminin %30'a yakını, metal ve metal eşya üretiminin %20'si Kocaeli'de gerçekleşmektedir. Kocaeli, Çorlu'nun ardından Türkiye'nin ikinci büyük sanayi havzasıdır.

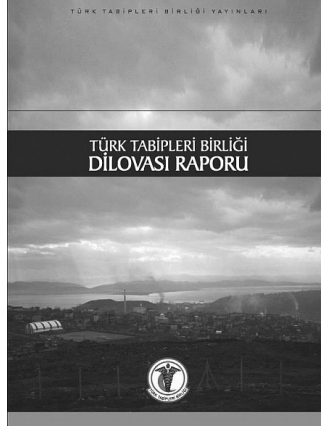
Endüstriyel kirlilik o bölgedeki sanayi tesislerinin türüne göre değişebilmekle birlikte, en sık atmosfere verilen kirletici gazların neden olduğu hava kirliliği olarak kendini göstermektedir. Bu nedenle, üretim birimlerinin yalnızca yakın çevrelerini değil uzak çevrelerini de etkiler. Bu bilginin doğruluğunu Dilovası örneğinde de görmekteyiz. Hava kirliliği göstergelerinden PM_{10} , Kocaeli'de herhangi bir endüstriyel kirlilik kaynağı bulunmadığı bilinen Kandıra ilçesinde olması gereken sınır değerden 1.7 kat, sanayi üretiminin en yoğun bulunduğu ilçe olan Dilovası'nda, 3.5 kat fazla saptanmıştır. Her iki ilçede de sanayi kaynaklı hava kirliliği mevcuttur.

Söz konusu ölçüm sonuçları, akademik çalışmalar sonucunda elde edilmiş olmakla birlikte, yöneticiler tarafından genellikle görmezden gelinmektedir. KOÜ Halk Sağlığı ABD tarafından, Kocaeli genelinde yaşananların bir örneğini gösterebilmek için önce 2004 yılında Dilovası ilçesindeki ölümlerin nedenleri araştırıldı. 1995-2004 yılları arasındaki ölümlerin %32'sinin kanser nedenli olduğu saptandı. Dünyada ve Türkiye'de, kanser nedenli ölümlerin, 100 ölüme 13'den az olduğu bilindiği için elde edilen sonuçlar hem üniversite hem de il yöneticileri ile resmî olarak paylaşıldı ve konunun önemi nedeniyle 2005 yılının hemen başında başka bir araştırma gerçekleştirildi. Bu araştırma sonuçlarına göre de Dilovası'nda 100 ölümden 33'ünün kanser nedenli olduğu saptandı. Bununla birlikte; Dilovası'nda 10 yıl ve daha uzun süre yaşayanlarda, kanserden ölme riskinin, daha kısa süre yaşayanlara göre 4.4 kat fazla olduğu ve bu durumun kişilerin sigara içme durumu ve yaşından etkilenmediği ortaya kondu (<http://journals.tubitak.gov.tr/medical/issues/sag-11-41-3/sag-41-3-1-1007-943.pdf>). Elde edilen

bulgular akademik toplantılarda paylaşıldı, tartışmaya açıldı, üniversite ve il yöneticilerine iletildi. Bu gelişmeler üzerine, konu kamuoyunda geniş ilgi gördü ve Nisan 2006 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Dilovası Araştırma Komisyonu (TBMM DAK) kuruldu. TBMM DAK çalışmalarını Kasım 2006 tarihinde tamamladı ve hazırladığı rapor 17 Şubat 2007 tarihinde TBMM Genel Kurulu'nda görüşüldü. Raporda 29 sorun ve 29 çözüm önerisi yer almaktaydı. Bunlardan en önemlisi de bölgede, sanayinin kapasite artışına müsaade edilmemesi önerisiydi. Buna göre; var olan sanayi kuruluşlarının kapasitelerini artırmamalarıyla birlikte, bölgede yeni sanayi yatırımlarının yapılmaması da önerilmiş oluyordu. Ayrıca kullanılan teknolojinin modernize edilmesi, çoğu fabrikada eksikliği saptanmış olan arıtma sistemlerinin hızlıca kurulması ve kapalı üretimlere geçilmesi önerileri yer alıyordu. Rapor, kamuoyunda büyük ses getirdi, yetkililer sorunun çözümü için yoğun çalışma içinde olduklarını açıkladılar. Sağlık Bakanlığı Kanserele Savaş Dairesi Başkanlığı da KOÜ Halk Sağlığı Anabilim Dalı'na, Dilovası'nda ölüm nedenleri ile ilgili yeni bir çalışma yapmayı önerdi. Ortak olarak gerçekleştirilen bu çalışmanın sonuçlarına göre de Dilovası'nda, 2000-2006 yılları arasındaki 100 ölümden 30.4'ünün kanser nedeni olduğu saptandı. Sonuçlar, üniversite ve il yönetimi ile birlikte Sağlık Bakanlığı ile de resmî olarak paylaşıldı. Bu çalışma sonuçları ve TBMM DAK önerilerine rağmen; yeterli iyileştirme çabasının gözlenememesi, aksine bölgede kapasite artışının devam etmesi üzerine yeni bir araştırma planlandı. Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu'nun proje yöneticisi olduğu, KOÜ Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları ABD ve Tıbbi Genetik ABD öğretim üyelerinin araştırmacı olarak görev aldığı yeni proje, 2009 yılında başlatıldı ve Kocaeli Üniversitesi Rektörlüğü tarafından da bütçesinin tümü karşılanarak desteklenmesine karar verildi. Bu çalışmada, Kocaeli'de sanayinin en yoğun olduğu ilçe olan Dilovası ile hemen hiç sanayi kuruluşu bulunmayan Kandıra ilçelerinde, hava kirliliği ile havadaki tozlarda ağır metal varlığı araştırılması planlandı. Bu projenin ikinci bölümünde, söz konusu ilçelerde yaşayan gönüllü ve sağlıklı gebeler, gebelikleri boyunca izlenecek, doğum yaptıklarında da ilk sütlerinden ve bebeklerinin ilk kakalarından örnekler alınarak bu materyallerde, havada araştırılan ağır metallerin varlığı ve miktarı araştırılacaktı. Projenin son bölümünde de bebekler 1.5 yaşına kadar izlenecekti ve projenin tamamı 36 ay sonra 2012 yılında tamamlanacaktı. 2009 yılında başlayan araştırmayla ilgili hava ölçümleri yapılırken, doğum yapan annelerin ilk süt örnekleri (kolostrum) ile bebeklerin ilk kaka (mekonyum) örneklerinin laboratuvar analizleri de devam ediyordu.

Dilovası ve Kandıra ilçelerinde gerçekleştirilen bu araştırmada, annelerin sütünde, Dünya Sağlık Örgütü tarafından tanımlanmış sınır değerlerin üzerinde ağır metal saptandı. Söz konusu kirlilik, bebekleri daha doğmadan,

annelerinin karnındayken etkilemeye başlamaktaydı. Bunun bir göstergesi olarak, Dilovası'nda ve Kandıra'da doğan bebeklerin, ilk kakasından alınan örneklerde; kurşun, cıva, kadmiyum, arsenik, alüminyum gibi ağır metaller saptanmıştır.



15 Mart 2012'de "Dilovası Burada Çevre Hakkı Nerede Forumu"nda Kocaeli halkı ile paylaşılan TTB Dilovası Raporu

Ekim 2010 tarihinde, Kocaeli'ne; şehir merkezine çok yakın bir bölgeye, ilin dördüncü demir çelik fabrikasının, Güney Koreli bir şirket olan ve Hindistan'da benzer yatırımı gerçekleştirmesi yöre halkı tarafından engellendiği bilinen POSCO şirketi ile Türkiyeli ortakları tarafından kurulacağı haberleri, kamuoyunda duyulmaya başlandı. Özellikle fabrikanın kurulacağı söylenen bölgeye yakın yöre halkında büyük bir tedirginlik oluştu. Yeni fabrikanın doğaya ve insana etkileri tartışılmaya başlandı. Kamuoyu il yöneticileri tarafından yeterince bilgilendirilmiyor, kamuoyu basın aracılığı ile konuyu takip etmeye çalışıyordu. Konuyla ilgilenen gazetecilerden bir tanesi, 5 Ocak 2011 tarihinde, sanayinin insan sağlığına etkileriyle ilgili daha önce de araştırmaları bulunduğu için Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu ile hem Kocaeli'deki son durumu hem de yeni bir demir çelik fabrikasının olası sağlık etkileri ile ilgili röportaj yaptı. Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu, gazeteciyle, yürütmekte olduğu araştırma projesinin, o zamana kadar elde edilmiş ölçüm ve test sonuçlarına göre; hava kirliliğinin ve havada ağır metallerin bulunduğunu, anne sütü ile bebeklerin kakasında da bu ağır metallerin saptandığı bilgisini paylaştı. Bu bilgiler, basında yer alır almaz hem il hem de bakanlık yöneticileri tarafından hızlı bir inkâr çalışması başlatıldı. Önce, böyle bir kirlilik yok denildi. Arkasından; proje henüz bitmedi, elinde veri yok, "yalan" söylüyor denildi. Sonrasında da tamamlanmamış projeye ilgili açıklama yapılamaz iddiasında bulunuldu. Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı, birçok defa, yazılı ve görsel basında, Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu'nu "şarlatan"lıkla itham etti. Prof.

Dr. Onur Hamzaoğlu, Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı'nın söz konusu davranışı ile ilgili olarak Kocaeli Cumhuriyet Savcılığı'na, hakaret ettiği gerekçesiyle Şubat 2011 tarihinde suç duyurusunda bulundu ayrıca tazminat davası açtı. Kocaeli Cumhuriyet Savcılığı başvuruyu yerinde bularak dosyayı Asliye Ceza Mahkemesi'ne sevk etti. Mahkeme de Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı hakkında hakaret suçlaması ile kamu davası açtı. Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu, bu davaya müşteki olarak katılma talebinde bulundu. Talebi, mahkeme tarafından kabul edildi. İlk duruşma 31 Mayıs 2011 tarihinde yapıldı, Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı duruşmaya gelmediği için 15 Eylül 2011 tarihine ertelendi.



15 Mart 2012. Duruşmaya CHP milletvekilleri Oğuz Oyan, Nurettin Demir ile blok milletvekilleri Ertuğrul Kürkçü, Levent Tüzel, TTB Başkanı Eriş Bilaloğlu, DİSK Genel Sekreteri Adnan Serdaroğlu, KESK yürütme Kurulu Üyesi Ali Kılıç, ÖDP Eşbaşkanı Alper Taş, EMEP Genel Başkanı Selma Gürkan ile birçok kuruluş temsilcisi, akademisyen, hekim ve yüzlerce vatandaş katılarak destek verdi.

Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu'nun savcılığa şikâyeti üzerine ifade vermeye davet edilen Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı İbrahim Karaosmanoğlu ile Dilovası Belediye Başkanı Cemil Yaman, bu tarihten bir hafta, on gün sonra Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu hakkında "Halkta korku ve panik yaratıyor." suçlaması ile hapis cezası ile yargılanması için savcılığa suç duyurusunda bulundu. Savcılık, dosyaya görevsizlik kararı verip, 25 Mart 2011 tarihinde KOÜ Rektörlüğü'ne gönderdi. KOÜ Rektörlüğü, 12 Nisan 2011 tarihinde, Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu hakkında ceza soruşturması açtı. Eş zamanlı olarak, Sağlık Bakanlığı Kanserele Savaş Dairesi Başkanı Prof. Dr. Murat Tuncer "elinde veri olmadan, halka kanserle ilgili yanlış bilgi veriyor, korku ve panik yaratıyor," suçlaması ile YÖK'e şikâyet etti. Bu şikâyet üzerine, 25 Nisan 2011 tarihinde, KOÜ Rektörlüğü, Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu hakkında disiplin soruşturması açtı.

Bunlarla birlikte; KOÜ Rektörü'nün "sonuçlanmamış ve bilimsel verilere dayanmayan açıklamalarda" bulunmak suçlaması ile KOÜ Etik Kurulu'na, Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu hakkında şikâyetle bulunduğu için 13 Eylül 2011 tarihinde, Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı ile olan mahkemeden iki gün önce ifadesi alındı. Kurul aynı mahkemeden bir gün önce toplandı. 15 Eylül 2011 tarihinde gerçekleşen duruşmada Belediye Başkanı'nın avukatı, KOÜ Rektörü tarafından Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu'nun KOÜ Etik Kurulu'na verildiğini ve kurulun aleyhinde karar verdiğinin duyumunu aldıklarını, bu nedenle konunun KOÜ'ye sorulmasına ve duruşmanın ertelenmesine karar verilmesini talep etti. Hâkim, bu talebi uygun bularak duruşmayı 24 Kasım 2011 tarihine erteledi.

KOÜ Etik Kurulu, 14 Ekim 2011 tarihli oturumunda aldığı kararı, 10 Ekim 2011 tarihinde Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu'na tebliğ etti. Tebligat metninin içeriği aşağıdadır:

"Karar No: 2 Konu Kocaeli Üniversitesi Etik Kurul Yönergesi ve Kocaeli Üniversitesi Akademik Etik İlkeler Kitapçığı kapsamında değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak somut olayda Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu'nun henüz tamamlanmamış çalışmanın/araştırmanın kısmi bulgularına dayanan bilgileri medya aracılığıyla toplumla paylaşmasının; konunun yerel ve küresel duyarlılık gerektiren bir konu olması nedeniyle etik açıdan gerekli özenin gösterilmediği sonucunu ortaya koyduğuna oy birliği ile karar verilmiştir."

Bu tebligatla birlikte aynı gün (10 Ekim 2011), 25 Nisan 2011 tarihinde açılan DİSİPLİN SORUŞTURMASI sonucu da Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu'na tebliğ edildi. Buna göre; soruşturmacı olarak atanan rektör yardımcısı, KOÜ Etik Kurulu kararını gerekçe göstererek 3 Ekim 2011 tarihli yazı ile Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu'nu suçlu bulduğunu ve KINAMA cezası verilmesini rektörlüğe önerdi. Rektörlük de mevzuat gereği, bu cezayı bir alt cezaya indirerek UYARMA DİSİPLİN CEZASI İLE CEZALANDIRILMAYI UYGUN BULDUĞUNU bildiren 5 Ekim 2011 tarihli yazısını, söz konusu tebligatla 10 Ekim 2011 tarihinde Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu'na bildirdi. Söz konusu disiplin cezasına 17 Ekim 2011 tarihinde Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu'nun avukatları aracılığıyla itiraz edildi.

24 Kasım 2011 tarihinde yapılan üçüncü duruşmada, mahkeme, sanık avukatının istemi üzerine, "KOÜ Rektörlüğü tarafından verilen DİSİPLİN CEZASI'nın GEREKÇELİ Metninin" mahkemeye gönderilmesinin KOÜ Rektörlüğü'nden istenmesine ve duruşmanın 26 Ocak 2012 tarihine ertelenmesine karar verdi.

KOÜ Rektörlüğü, Disiplin Cezası ile ilgili olarak Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu'nun itiraz başvurusuna yasal süre içerisinde yanıt vermediği için; KOÜ Rektörlüğü tarafından uyarı cezası verilmesine ilişkin 05.10.2011 tarihli ve B.30.2.KOÜ.0.00.00.00-652 sayılı davalı idare işleminin iptaline

karar verilmesi için 07 Aralık 2011 tarihinde Kocaeli İdare Mahkemesi'ne dava açıldı.

KOÜ Etik Kurulu'na KOÜ Rektörlüğü tarafından sunulan dosyanın ve Etik Kurul'un Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu hakkında vermiş olduğu kararın tarafsız uzmanlar tarafından incelenmesi için Türk Tabipleri Birliği söz konusu kararı ve karara konu olan dosyayı Prof. Dr. Betül Çotuksöken, Prof. Dr. İoanna Kuçuradi ve Prof. Dr. Harun Tepe'den oluşan bir heyete gönderdi. Dosyayı inceleyen heyet, 12 Kasım 2011 tarihinde kararını yazılı olarak TTB'ye bildirdi. Raporda özetle, Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu'nun "görevini yerine getirdiği" saptamasına yer verildi.

KOÜ Rektörlüğü tarafından 12 Nisan 2011 tarihinde açılan CEZA SORUŞTURMASI hâlen (21 Nisan 2013) devam ediyor. KOÜ Rektörlüğü, 25 Kasım 2011 tarihindeki duruşma için mahkemeye, ceza soruşturması dosyasını İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'ne bilirkişi kararı almak üzere gönderdiğini bildirdi.

Kocaeli Üniversitesi Etik Kurul Kararının (29.09.2011 tarihli ve B.30.2.KOU.0.00.00.00/09 sayılı) iptali istemi ile yine 07 Aralık 2011 tarihinde Kocaeli İdare Mahkemesi'ne ikinci bir dava daha açıldı.

26 Ocak 2012 tarihinde görülen dördüncü duruşmada, hâkimin izne ayrılmış olması nedeniyle, görevli yargıç tarafından davanın 15 Mart 2012 tarihine ertelenmesine karar verildi.

15 Mart 2012 tarihinde, Kocaeli 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nde görülen beşinci duruşmada karar açıklandı. Hâkim, Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı İbrahim Karaosmanoğlu'nu; Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu'nun halkı bilgilendirmek üzere yürüttüğü ve yürütmekte olduğu çalışmalarla ilgili bilgi vermesi nedeniyle "şarlatan" ifadesini kullanarak gerçekleştirdiği hakaret nedeniyle suçlu buldu. Kararda, Türk Ceza Kanununun (TCK) 125/1 maddesi uyarınca 180 adli gün para cezası ile cezalandırılmasına karar verildi. Verilen ceza TCK'nin 125/4 maddesi uyarınca 210 adli gün para cezasına, birden fazla hakaret ettiği için TCK'nin 43. maddesi uyarınca 262 adli gün para cezasına yükseltildi.

Bununla birlikte; hâkim, Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu hakkında "sonuçlanmamış ve bilimsel verilere dayanmayan açıklamalarda" bulunmak suçlaması ile KOÜ Rektörü'nün KOÜ Etik Kurulu'na başvurusu üzerine, KOÜ Etik Kurulu'nun, 14 Ekim 2011 tarihli oturumunda aldığı kararı ve KOÜ Rektörlüğü tarafından açılan disiplin soruşturmasını yürüten soruşturmacının raporuna yazdığı bazı görüşlerini gerekçe kabul ederek, TCK'nin 29. maddesi uyarınca cezanın 174 adli gün para cezasına indirilmesine ve sonuç olarak, Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı İbrahim Karaosmanoğlu'nu TCK'nin adli para cezasını düzenleyen 52. maddesinin 2. bendi uyarınca her günü 20 TL den toplam 3 bin 480 TL adli para cezasına MAHKÛM etti.



15 Mart 2012, Mahkeme Çıkışı, Eriş Bilaloğlu (TTB Başkanı), Adnan Serdaroğlu (DİSK, Birleşik Metal-İş Sendikası Genel Başkanı), Cem Terzi (Onurumuzu Savunuyoruz Hareketi Yürütücüsü), Onur Hamzaoğlu, Selma Gürkan (EMEP Genel Başkanı), Alper Taş (ÖDP Eşbaşkanı)

Araştırma projesi verilerinden hazırlanan makale, 19 Kasım 2012 tarihinde International Medical Journal (IMJ) dergisi tarafından yayınlanmak üzere kabul edildi.

Disiplin cezası ve KOÜ Etik Kurul Kararı aleyhine, Kocaeli 2. İdare Mahkemesi'ne açılan davaların ortak duruşması 19 Aralık 2012 tarihinde gerçekleştirildi. Kocaeli 2. İdare Mahkemesi 31 Aralık 2012 tarihinde verdiği kararını, 4 Ocak 2013 tarihinde tebliğ etti. Buna göre; mahkeme, KOÜ Etik Kurul kararını, etik kurul önünde sözlü savunma yapma hakkı bildirilmediği gerekçesi ile hukuka aykırı bulup oy birliğiyle iptal etti. KOÜ Rektörlüğü mahkemenin kararının iptali istemiyle kararı Danıştay'da temyiz etti. KOÜ Rektörlüğü'nün verdiği Uyarı Cezasını ise, "Davacının üniversite adına proje yürütücüsü sıfatıyla yapılan çalışma hakkında üniversiteye bilgi verilmeksizin açıklama yapılmasının hukuka uygunluk taşımadığı" gerekçesi ile hukuka aykırı görmedi. Bu karara, bir yargıç, iptal kararı verilmesi gerektiğini belirterek muhalif kaldı. Söz konusu kararın kaldırılması istemiyle, Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu'nun avukatları tarafından, Sakarya Bölge İdare Mahkemesi'ne 4 Şubat 2013 tarihinde dava açıldı.

Sakarya Bölge İdare Mahkemesi; Üniversite'nin Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu'nu suçlarken, hangi davranışının hangi disiplin suçunu oluşturduğunu, suçlamasını hangi delillere dayandığını belirtmediğini, suç oluşturduğunu ileri sürdüğü davranışların hukuki nitelendirmesini yapmadığını, bütün bunlarla bağlantılı olarak hangi suçun oluştuğunu bildirmediğini, yöntemine uygun olarak savunma hakkının kullanılmasına olanak

sağlamadığını, oysa Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi uyarınca, herkesin kendisine yöneltilen isnadın nedeninden ve niteliğinden haberdar olma hakkı olduğunu, bu olmadan savunma hakkının kullanılamayacağını belirterek; “savunma alınmadan verildiği anlaşılan disiplin cezasında hukuka uyarlık, aksi yönde verilen mahkeme kararında hukuki isabet bulunmaması” nedenleriyle “...davacı itirazının kabulüyle, Kocaeli İkinci İdare Mahkemesince verilen kararın bozulmasına, dava konusu işlemin İPTALİNE ...” 28 Mayıs 2013 tarihinde oy birliğiyle karar verdi. KOÜ Rektörlüğü, Temmuz 2013 tarihinde, karar düzeltme istemiyle Sakarya Bölge İdare Mahkemesi’ne başvurdu.

BİLİMİN TOPLUMSAL İŞLEVİ
VE
ONUR HAMZAOĞLU OLAYI

“ŞARLATAN”*



Cem Terzi

“Bilim yeterli değildir.”
Irving J. Selikoff

İstenmeyen sonuçlar üreten bilim insanlarına yönelik taciz, araştırmaya zarar vermenin en etkin yollarından biridir. Bilim insanlarını taciz etmek, akademik özgürlüğe yönelik en ciddi saldırı biçimidir. Çıkar çevreleri, istemedikleri araştırmaların veri ve sonuçlarını ve bunların yayılmasını engellemektedirler. Bunu başaramazlarsa bilim insanının ismine kara çalarak üretilen bilgiyi değersizleştirmeye çalışmaktadırlar. Bilim insanının araştırma kaynaklarını kurutmak da, kullanılan yöntemler arasındadır.

ABD’de, 2001 yılında Çevre Epidemiyolojisi Derneği’nin yaptığı bir çalışmada, üyelerinin yarısı araştırmaları yüzünden tacize uğradıklarını bildirdi¹. Bir başka araştırmada, çevre ve halk sağlığı alanlarında çalışan bilim insanlarının %30-40’ı kritik konularda konuştuklarında/yazdıklarında kurum içinden uyarı aldıklarını belirtmiştir.¹ Bilimsel hata/hile (“misconduct”) yapmakla suçlanan, ancak sonuçta aklanan bilimcilere yapılan bir ankette ise % 60’ı sürecin isimlerine, araştırmalarına ve kariyerlerine ciddi zarar verdiğini bildirmiştir.¹ Bu anlamda; çıkar çevreleri için sadece suçlamak bile yeterli olmakta, istenen hasarı bilim insanında yaratmaktadır. Bu tür tacizler, bilim insanlarını riskli konuları çalışmaktan alıkoymaktadır. Bilimsel hata/hile iddiaları genellikle dayanaksız ve aşırı abartılı olsa bile, bilim insanı üzerinde uzun süren olumsuz etkileri olmaktadır.

Selikoff ve Asbest Trajedisi

Bilime yapılan saldırılar gibi, bilim insanlarına yönelik taciz ve saldırılarda günümüze ait bir fenomen değildir. Prof. Dr. Irving Selikoff (1915-1992), bugün çok ünlü olan asbestin, insan sağlığı üzerine etkileri ile ilgili çalışmalarını 1964 yılında yayımlamaya başladığında, endüstri tarafından

* Bu yazı, *International Journal of Occupational and Environmental Health* dergisinde 2012 yılında Cilt. 18, No. 2’de yayımlanan ‘Editorial’ makalenin genişletilmiş hâlidir (Terzi C. Turkey’s Selikoff. Int J Occup Environ Health. 2012; 18: 96-8).